

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, місто Луцьк прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Українське (руське) православ'я в церковно-релігійній думці та суспільно-політичних реаліях кінця XVI – першій половині XVII століть» за спеціальністю 032 Історія та археологія 15 березня 2023 року.

Токарська Юлія Валеріївна, 1976 року народження, громадянка України, освіта вища. У 1999 р. закінчила Волинський державний університет імені Лесі Українки за спеціальністю «Історія» та здобула кваліфікацію «Викладач історії». З 1 жовтня 2018 р. по 30 вересня 2022 р. навчалася в аспірантурі очної форми навчання Волинського національного університету імені Лесі Українки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Дисертацію виконано у Волинському національному університеті імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк.

Науковий керівник – **Шваб Лариса Петрівна**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Основні результати дисертації представлено у 8 публікаціях, з яких 3 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у закордонному виданні, віднесеному до міжнародної наукометричної бази Scopus. 4 публікації у збірниках матеріалів конференцій, у тому числі:

1. Токарська Ю. Українська суспільно-релігійна думка в утвердженні православного традиціоналізму і східної орієнтації Руської Церкви в умовах Реформації й католицької Контрреформації». *Науковий вісник*

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. 2019. № 5 (389). С. 188–198.

2. Шваб Л., Токарська Ю. Новації суспільно-релігійної думки в Україні на початку XVII століття. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.* 2021 (53). № 1. С. 43–53. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні проблеми, постановці мети, підборі методів, формулюванні висновків.*

3. Токарська Ю. Акція православно-католицького замирення в 1623 – 1628 роках. *Сіверянський літопис. Науковий журнал.* 2022. № 1 (163). С. 37–47.

У дискусії взяли участь члени разової спеціалізованої вченої ради:

Білик В. А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки: 1. У Вступі відсутня така його складова як «Методи дослідження». Вважаємо, що у науковій роботі є доцільним пояснення, які методи застосовувала Дослідниця при з'ясуванні тих чи інших проблемних питань. З метою уникнення зауважень пропонуємо тут же обґрунтувати вживання понять і визначень «українська Церква» «руська Церква», «українське православ'я», «русини», «українці», «греко-католицька влада», «український католицизм», «уніатська церква» тощо. 2. По тексті дисертаційного дослідження постійно вживаються назви Церкви – Православна, Католицька, Уніатська тощо з маленької літери. Слідуючи традиції, прийнятій в сучасній українській історіографії, рекомендуємо назви Церков писати з великої літери. 3. Вважаємо некоректним вживання назви «Уніатська», адже це визначення насаджене російською імперською традицією. В офіційній церковній документації XVII ст. ця Церква титулується як «Унійна церква» (лат. Ecclesia Unita.) або «Руська унійна церква» (лат. Ecclesia Ruthena Unita). 4. У джерелознавчому огляді автором відзначено низку полемічних творів, архівних документів, богослужбових книг (Требник П. Могили) та інших документів, які використовувалися при написанні дисертації. Ю. В.

Токарська зауважує, що окремі з них читала в оригіналі. На нашу думку дослідження лише виграло б якби тут було вміщено Додатки, у яких автор, дотримуючись археографічних норм і правил, помістила б окремі документи з коментарями до них.

Стецик Ю. О., доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка: 1. При огляді історіографії проблеми рекомендуємо не обмежуватися тільки загальним оглядом праць у хронологічній послідовності, а пропонуємо виокремити наукові школи чи осередки, які відзначаються особливими концептуальними підходами у досліджуваній тематиці (наприклад за відповідними науковими інституціями – Львівський ставропігійний інститут, Львівська богословська академія, Український католицький університет тощо). 2. При огляді документальної основи дослідження варто було б розробити спеціальну класифікацію джерел різнобічної інформації, оскільки обрана тематика носить міждисциплінарний характер (історія, релігієзнавство, богослов'я, література, філософія, культурологія). Тому не достатньо обмежуватися загальним поділом джерел на опубліковані та не опубліковані. 3. У дисертаційній роботі не достатньою мірою розкрито методологічні засади проведеного дослідження. Варто було б детальніше окреслити методи збору та опрацювання міждисциплінарної джерельної інформації. Також звернути спеціальну увагу на концептуальні засади розкриття означених проблемних і дискусійних питань у тексті роботи. 4. Кожен із тематичних розділів поділений на підрозділи, проте не до всіх цих підрозділів укладено проміжні висновки про часткові результати дослідження. Натомість до кожного розділу виокремлено висновки в яких місцями подаються посилання на літературу, замість формулювання узагальнюючих самостійних авторських поглядів. 5. Дисертаційна робота не позбавлена граматичних помилок: помилка у датуванні (с. 42, 109), використання польськомовної церковної термінології (с. 104), технічні опечатки (с. 19, 23, 28, 30, 34, 35, 41, 42, 49, 50, 52, 57, 63, 64, 66, 79, 89, 100,

108, 110, 115, 117, 118, 141, 142, 145, 147, 150, 161, 176, 183, 184, 187, 188, 195), уточнення у бібліографічному описі літератури (позиції 35, 119–125, 212, 315, 323, 326, 342, 350, 369, 407). 6. Відсутність додатків у дисертаційній роботі робить її надто описовою. Наприклад у додатках можна було б подати порівняльні таблиці полемічних творів та проектів патріархату різних конфесійних спільнот. 7. У списку використаних джерел варто було б виокремити архівні матеріали, стародруки, опубліковані збірки документів, дослідження, автореферати дисертацій.

Бистрицька Е. В., доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка: 1. Звертаємо увагу на структуру та змістове наповнення першого розділу «Джерела дослідження». Фундаментом будь-якого історичного дослідження є відповідний методологічний інструментарій історіографа. На наш погляд, в огляді історіографічної бази дослідження бракує її аналітичного осмислення, що здійснюється через заявлені й обґрунтовані принципи класифікації. Корисним є з'ясування методів наукового аналізу, які використовували попередні покоління науковців, і репрезентовані ними концепції; виокремлення дискусійних аспектів проблеми; визначення належності до наукових шкіл тих дослідників, чиї роботи були корисними під час написання дисертації. З'ясування методологічних підходів дозволяє виявити ступінь історичної достовірності наукових напрацювань, підійти виважено до формулювання власних висновків. 2. У змісті підрозділу «Документальна основа дослідження», з нашої точки зору, бракує докладного аналізу документів, зокрема, тих, що введені дисертантом до наукового вжитку й вплинули на авторські узагальнення та обґрунтування положень наукової новизни. 3. Наступна заувага має безпосередній зв'язок з попередніми, позаяк поглибленню теоретичних основ дисертації сприяє ґрунтовний аналіз її методологічного інструментарію. Нам видається доцільним в історичному дослідженні приділити увагу характеристиці методів наукового аналізу,

застосованих власне автором з метою розв'язання поставлених завдань. На жаль, аналіз методології дослідження відсутній в структурі першого розділу та вступі дисертації.

4. Дозволимо собі висловити міркування щодо обґрунтування понятійно-категоріального апарату. Від Берестейської унії 1596 р. назва утвореної Церкви неодноразово змінювалася. В хронологічних межах даного дослідження в Апостольській Столиці щодо неї вживали означення «*rutheniti uniti*» («з'єдинені русини»). Як правило, історики послуговуються самоназвами, які відповідають хронології дослідження. На наш погляд, обґрунтування потребують уживане здобувачкою поняття «уніатство», а також етимологічно споріднені терміни «унійна церква», «уніатська церква», «уніат» тощо. Ця ж заувага стосується означення Православної церкви – «українська церква», «Київська митрополія», «Київська церква», «руська церква» (чомусь з малої літери), та низки інших термінів – «вселенська патріархія», «східна і західна конфесія» (с. 107), «східні і західні церкви» (с. 121, 154), «східна церква» (с. 108, 121, 161), «східні патріархи/патріарх» (с. 121), «Римський/Папський престол», які використовуються в історіографії в певному значенні.

5. Вживаними у дисертації є означення «римський папа», «константинопольський патріарх», що вказує на належність ієрарха до місця осідку, але не титул. На наш погляд, коли йдеться про канонічне підпорядкування, офіційні стосунки інституцій, доцільно вживати терміни «папа Римський», «патріарх Константинопольський», «митрополит Київський» тощо.

6. Видається некоректним використання терміну «єкуменізм» (у назві четвертого розділу та тексті – с. 17, 166, 196), оскільки рух за співпрацю та взаєморозуміння між християнами різних конфесій виникає на початку ХХ ст. з ініціативи протестантських конференцій. Православно-католицький діалог розпочався лише в другій половині ХХ ст.

7. Особливість дослідження історико-церковної проблематики, як правило, пов'язана з персоніфікацією подій. Сукупність виявлених і опрацьованих здобувачем документів уможливають з'ясування суспільно-політичних пріоритетів владик, окремі

риси їх характеру, які формували поведінковий стереотип відносин з оточуючими і підходи у розв'язанні завдань, які поставали перед Церквою. Частково взаємостосунки з оточенням, індивідуальні характеристики ключових осіб відображено у тексті. Тому вартісним моментом дослідження, була б авторська оцінка внеску кожного у розбудову очолюваних ними інституцій або навпаки – гальмування інституалізаційних та об'єднавчих процесів. 8. На жаль, у дисертації не зазначені критерії відбору полемічної літератури. Вважаємо, що корисним для розв'язання поставлених завдань був би аналіз трактату Х. Філалета «Апокрисис» і, як відповідь на нього, – «Антикризис» авторства І. Потія, що сприяло б поглибленню авторських інтерпретацій і оцінних суджень релігійної ситуації наприкінці XVI ст. 9. Належної уваги дослідника вимагає аналіз діяльності протестантських конфесій та їх ролі і місця у релігійному житті Речі Посполитої, зокрема сфера стосунків з Православною церквою. В другій половині XVI ст. тисячі православних поповнювали протестантські громади, про що зазначав у своєму трактаті І. Потій. Хотілося б почути судження дисертантки з цього приводу: чому це явище не обумовило протистояння між конфесіями. Натомість унія, підписана І. Потієм і К. Терлецьким від імені Православної церкви з папою Климентом VII, викликала величезний спротив народу.

Берест Р. Я., доктор історичних наук, професор, професор кафедри режисури і хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка: 1. Усвідомлюючи багатоплановість теми дослідження, на нашу думку, варто було б хоча в загальних рисах на початках роботи включити козацько-селянський чинник, його позицію, значення, місце в проблематиці. 2. Висновки, особливо до розділів роботи, видаються надто розлогими. Іноді складається враження, що дисертантка знову починає виклад матеріалу. 3. Список використаних джерел та літератури є доволі вагомим, належно впорядкованим. У наведеній літературі, на нашу думку, варто було б вжити при багаторазовім повторі загальноприйняту систему скорочень, наприклад, скорочену назву міст видання (напр., Київ – К.). 4. Виклад матеріалу. Загалом

матеріал викладено логічно та послідовно. Хоча в тексті зустрічаються незначні граматичні та технічні погрішності. Наприклад, пропущені або зайві букви, відірвана у інший рядок аббревіатура імені від прізвища. Теж саме з роками, століттями. Це технічна помилка, яка легко виправляється опцією «нерозривний пробіл». У Змісті роботи недоставлена нумерація сторінок (с. 15) та ін.

Результати відкритого голосування:

«за» – 5 членів ради;

«проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, м. Луцьк присуджує **Токарській Юлії Валеріївни** ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Голова

разової спеціалізованої вченої ради

 проф. Юрій БОРЕЙКО